

Sýrie a Foiníkie

- protože ani v jedné z oblastí nevznikl ve starověku jednotný státní útvar, bude výklad věnován jednotlivým městům (městským státům) a jejich roli v mezinárodních vztazích na Předním východě (resp. ve Středomoří)
- jak už bylo zmíněno v předchozích výkladech, oblast Sýrie a její pobřežní část Foiníkie byla klíčovou obchodní trasou, proto sem směřovaly od počátku starověku svou expanzi jak Egypt, tak státy z oblasti Mezopotámie – mezopotamské obyvatelstvo se zde také jako první začalo ve 4. tis. usazovat a přinášelo s sebou znalost písma a základy státnosti, avšak rozhodujícího postavení zde nikdy nedosáhlo
- ve 2. tis. měla syrská oblast výrazný vliv na sousední Palestinu; po stránce umělecké byla Sýrie pod silným vlivem Mezopotámie (zejm. Mari), větší samostatnosti dosáhla jen Ebla (dn. Tell Mardíh); obecně se vyzdvihuje vysoká úroveň syrských pečetidel ovlivněných sumerskými
- co se týče názvů a geografického vymezení, starověká Sýrie zabírala území na středním toku Eufratu, mezi východoanatolskými horami, středomořským pobřežím a Arabskou pouští, pro úzký pruh na pobřeží dn. Libanonu se pro 1. tis. používá názvu Foiníkie (Foiničané se označovali jako Kanaanejci)
- městská civilizace, která se šířila v Sýrii ve 2. tis., vykazuje řadu společných prvků s vyspělými civilizacemi sousedními: jako příklad mohou sloužit paláce místních vládců, které se podobají palácům mínojské Kréty: palác krále Jarimlima v Alalachu měl rozsáhlý audienční sál s velkou předsíní a sloupy u vchodu, reprezentační místnosti měly spodní část zdí obloženu velkými kamennými bloky (orthostaty); plán viz materiál PV9, slide 5.
- ve 3. tis. je vůdčí mocností v Sýrii městský stát **Mari** (dn. Tell Haríri) a **Ebla**: zatímco sláva Ebly do k. 3. tis. pomalu zhasla, Mari zůstalo významným činitelem až do vlády starobabylonského Chamurapiho; Mari bylo jedinečné svou hraniční polohou mezi Sýrií a Mezopotámií, s nimiž oběma udržovalo kontakty; výrazem moci zdejších vladařů byl stejně jako v Eble královský palác; Mari zasahovalo do mezopotamských dějin dřív než Ebla, už v 26. století se pravděpodobně účastnilo na straně urského Mesannepady vojenské kampaně proti Kiši, která se spojením Mari na severu a Urem na jihu octla v bezvýchodné situaci; střet se syrským sousedem z Ebly ve stejné době ale skončil porážkou; proti Mari pak směřovaly výboje lagašského Eanatuma a možná i Lugalzagesiho nebo akkadského Sargona, které skončily katastrofou někdy na poč. 3/3 2.

tis. – pravděpodobnější se jeví dobytí Sargonem, protože Narámsín sem jmenoval místodržícího pro celou oblast středního Eufratu; po pádu Akkadské říše se Mari osamostatnilo s vládou vlastní dynastie – do doby III Ur spadá obnovení chrámu a zikkuratu boha Dagana (viz obr.); z Mari pocházel Išbi-Erra, jehož zásluhou se z moci Uru vymanil stát Isin; největší rozkvět a zároveň pád náleží období starobabylonské říše – vládnoucí dynastie byla už amorejského původu, na poč. 18. stol. využil zmatků kolem zavraždění panovníka Jachdunlima asyrský Šamšiadad I., zmocnil se Mari a nechal zde vládnout svého syna jako správce; po jeho smrti (1781) ho ale vyhnal vládce Ešnunny a na trůn dosedl Zimrilim, syn zavražděného Jachdunlima – o dobrých vztazích mezi Mari a ostatními syrskými městy svědčí i to, že Zimrilim strávil dobu svého exilu v městě Aleppu (Jamchadu); Zimrilim i přes svou moc a politickou prozíravost nakonec doplatil na spojenectví s babylonským Chammurapim, který se po společném dobytí Ešnunny a Larsy obrátil proti němu a Mari zničil

- v 24.-23. stol. zasahovali vládcové **Ebly** na území Mezopotámie; ve městě byl postaven výstavný královský palác, v němž byl objeven rozsáhlý klínopisný archiv (psaný semitskou eblajštinou); Ebla udržovala diplomatické styky s Egyptem (odkud se dovážely kamenné nádoby), Aššurem, Mari, Kiší a vzdálenou Baktrii (ant. název pro území dn. Afghánistánu, jižního Uzbekistánu a Tádžikistánu), odkud se ve velkém dovážel lapis lazuli; proti Eble směřovaly válečné akce akkadského Sargona a posléze jeho vnuka Narámsína, jemuž se přičítá archeologicky doložená destrukce města, které však bylo obnoveno po r. 2100, ale své bývalé moci už nedosáhlo
- významnou roli v obchodních stycích na Předním východě hrálo také město **Ugarit** (dn. Ras Šamra), které bylo v kontaktu nejen s přilehlými syrskými oblastmi, ale také s mínojskou Krétou; v 16.-14. stol. byl závislý na Egyptu a následně se dostal do závislosti na chetitském státu krále Šuppiluliumaše I.; Ugarit narozdíl od foinických center nepřežil vstup do 1. tis., jako posledního místního krále prameny uvádějí Chammurabiho (+1125); ugaritština patří k SZ větvi semitských jazyků, ve městě se našlo velké množství textů všeho druhu (včetně literárních skladeb)
- dobytím Ebly Sargonem Akkadským se část Sýrie ocitla v područí Akkadské říše, stejně jako po dobytí Mari Chammurapim se zde snažili uchytit Babyloňané, ale ani jeden z pokusů sjednotit syrské území pod svou nadvládu nebyl trvalý ani zcela úspěšný: po pádu Mari vzkvétal městský stát **Jamchad (Aleppo, dn. Halab)** na západě Sýrie pod vládou mocného Jarimlima, který pod svou svrchovanost spojil vícero království

- výrazným zásahem do poměrů v syrských městech se stala expanze Chetitů, kteří na své cestě k dobytí Babylónu na přelomu 17. a 16. stol. zničili a podmanili si některá z nich, včetně Jamchadu (Muršiliš I.) a Alalachu (Chatuššiliš I.)
- dobou největší slávy Sýrie se ovšem stala vláda říše Mitanni, k níž se připojily i některé syrské státy, jiné, jako např. Alalach, jehož vládcové pocházeli z Jamchadu, uznávaly její svrchovanost
- ve 14. století s probuzením Chetitů končí i moc Mitanni a syrská města se stávají kořistí krále Šuppiluliumaše – dobyl Jamchad (po pádu Chetitské říše opět samostatný) a Karchemiš a dosadil tam své syny jako správce; období do konce 2. tis. znamenalo pro syrská města neustálé ohrožení ze strany Chetitů, Asyřanů a Egyptanů, kteří zemí často procházeli
- stejně jako ostatní části Předního východu, byla i Sýrie zasažena etnickými přesuny kolem přelomu 2. a 1. tis., po roce 1000 vzniká na východě a jihu od Eufratu množství státčků původně kočovných Aramejců, pronikajících sem od 13. stol.; státy pak stojí v cestě Asýrii a Babylonii ke Středozemnímu moři a Perskému zálivu, ohrožovány začínají být výrazně až od 9. století po konsolidaci Asýrie, v 7. stol. většina připojena k Asýrii nebo Babylonii; spojují se do obranných svazů, ale zároveň neustále bojují proti sobě; S stát Bít Agusi (město Arpad), na východ od něj Bít Adini (město Til Barsib), Bít Bachiáni v SV Sýrii na horním Chábúru (Guzana, dn. Tell Halaf), na J stát s centrem v Damašku – významný
- nejmocnější stát Nasibína (Nisibi) – kmen Temanejců na horním Chábúru – zničen v 10. století; nebezpečný také Bít Adini, jež dobyl Salmanasar III. (858-824) – zformovala se proti němu koalice 12 zemí v Sýrii (aramejské státy, Izrael, foinická města, Kilikie, Egypt), s níž svedl nerozhodnou bitvu u Karkaru (853) a následně se snažil dobýt vnitřně oslabený Damašek, což se mu ale nepovedlo; Sýrii úspěšně pustošil v 9. stol. ještě Adad Nirári III.
- v 1/2 8. století do Sýrie zasahuje stát Urartu, Asýrie se domáhá spojení s Bít Agusi – Urartu podporuje protiasyrskou koalici proti Tiglatpilesovi III. (745-727) – neúspěšně, Tiglatpilesar dobyl města Arpad a Damašek (ten zničil) – Sýrie téměř úplně v moci Asýrie, syrská města se však bouří a spojují s Hebreji a Egyptem: koalice vedená palestinskými městy Gazou a syrskou Hamou proti Sargonovi II. (722-705) poražena, Sargon si na nich vymohl tribut a také se definitivně zbavil státu Urartu; další koalice v 7.

stol. proti Sinacheribovi (Judsko, foinická města, Egypt), Asarchaddonovi (podléhá mu Aškalon, Arvad, Byblos a Tyros) a Aššurbanipalovi II.

- severosyrský Charrán poslední záštitou Asyrské říše proti Babylonu; významná úloha města **Karchemiše** (na středním Eufratu) – ve 2. tis. čilé obchodní styky s Mari, vládne tu také amorejská dynastie; v moci Chetitů, Mitanni, opět Chetitů (zakládají dynastii), Asýrie – Sargon II. (717); v 7. stol. o něj boje mezi Egyptem a Babyloňany (ti vítězí, ale město nejspíš na dlouho zničeno)
- 538 v moci Persie – perská vláda se obecně předovýchodním státům zamlouvala víc než vláda novoasyrská (novobabylonská), foinický Sidón to ukázal hned podporou Kambýsa při jeho tažení na Egypt v r. 525

Foiníkie

- foinická města byla tradičně středisky obchodu: ze S Afriky a Španělska tudy putovalo zlato, drahokamy, santálové a ebenové dřevo, slonovina, koření, měď z Kypru; po souši z Anatólie stříbro, železo (v Anatólii existovaly celé osady specializované na jeho výrobu), olovo, bronzové ingoty – některé suroviny byly přepracovávány na luxusní výrobky, a ty se teprve vyvážely (nábytek, slonovinová řezba, skleněné nádoby, koberce) – foiničtí řezbáři ve slonovině pracovali na dvorech asyrských vladařů, z Egypta se do Foiníkie rozšířila výroba skla, pověstná byla výroba červeného barviva z mořských mlžů
- Egypťané využívali foinického přístavu Byblos pro dopravu dříví z Libanonu (určitě od 2700), Ag z pohoří Taurus, Au z Núbie, Cu z Kypru, keramiky z Kréty a barviva ze syrského přimoří; ač neegyptský, Byblos byl Egyptu blízký už tím, že vystupoval jako jedno z dějišť v mýtu o Isidě a Osiridovi, na němž byla postavena legitimita vlády faraonů
- významná města: Sidón, Tyros, Arad (Arvad, Arpad), Byblos, Akko a Berytos (dn. Bejrút)
- hlavní střediska byla zničena vpádem mořských národů, ale narozdíl od jiných byla znovu vybudována, což jen potvrzuje jejich důležitou úlohu pro celou oblast
- stejně jako v syrských městech, také ve foinických vládly místní dynastie, které udržovaly přátelské styky zejména se sousední Palestinou (Hiram II. a král David a Šalomoun v 10. stol.); na obranu proti novoasyrské říši vstupují foinická města do koalic s Egyptem a syropalestinskými městy, jak o tom už byla řeč
- Aššurnasirpal II. (884-858) donutil k placení tributu města Sidón, Arvad, Tyros a Byblos, jeho nástupce Salmanasar III. po neúspěšném dobývání Damašku vymohl tribut opět od

Sidónu a Tyru; Sinacherib v 7. stol. využil porážky foinických měst a kyperských vládců a pomocí jejich loďstva porazil vzpuru v Babylonii

Kolonizace (PV9, sl. 20)

- kvůli tlaku ze strany Asýrie a hledání odbytišť pro své výrobky byli obyvatelé foinických měst nuceni už od k. 12. stol. opouštět své domovy a vydávat se na dlouhé plavby – hl. základnami cest byly Tyros, Sidón, Sarepta (Sarafand), Byblos a Arad
- v 8. – 6. stol. byli největšími konkurenty Foiničanů Řekové, proti nimž se v 6. století spojili s Etrusky; Foiničané ale měli větší zájem o zakládání pouhých obchodních osad, nikoli trvalého osídlení; poté, co Řekové ve větší míře začali pronikat do západního Středomoří, přešli i oni k zakládání opěrných bodů (od 8. stol.) – Řekové představovali pro Foiničany hrozbu, neboť jako první ovládli Messinskou úžinu a Neapolský záliv, kudy vedla jedna ze dvou cest do evropského vnitrozemí a do Británie, Foiničané se proto soustředili na zablokování druhé cesty – severní Afrika od Libye na západ, Tyrhénské moře, jih Pyrenejského poloostrova a příslušné ostrovy (doklady foinické přítomnosti na řadě míst: Malta, Baleáry, Korsika, Sardinie, kontakty i na Sicílii – Panormos /dn. Palermo/, Motyz, Lilybaion, hora Eryx)
- v 8. stol. na ostrovech ve východním Středomoří – Kypr, Kréta, Rhodos, Kós, a přilehlém pobřeží Anatolie
- v severní Africe opěrné body (Maroko, Tunis, Alžír), v Tunisku kolonie Utika (snad už 1101), 814 tyrské Karthágo (Karchédón), v Maroku Lixos (dn. El Aríš), Tingis (dn. Tangier, Tanger); v Libyi střet se zájmy Kýrény (omezení jejích kolonizačních možností), v Tyrhénském moři a na Pyrenejském pol. střet s Fókajskými (resp. jejich osadníky z Massalie) – Foiničané se snažili zejména přerušit kontakty Řeků s bohatým městem Tartéssos (království) – jako opora založena osada Gadir (Cádiz) při ústí Guadalquiviru; v sázce byla jednak cesta za kovy do Británie (cornwallský cín), jednak místní zdroje kovů (měď, stříbro)
- zájmy mateřských měst postupně na sebe přebírali reprezentanti Karthágo – Foiničané se pak od k. 6. století (dobyty Tyru Babyloňany) nazývají Kartáginci
- v 5. stol. úpadek, 480 porážka sýrákuským Gelónem u Hímery

